

Ks. Jan Dyduch

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Kardynał Karol Wojtyła w Krakowskiej Uczelni Teologicznej

Wstęp

Statut Krakowskiej Uczelni Teologicznej podkreśla: „Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie zachowuje we wdzięcznej pamięci wszystko to, co dla jej przetrwania i rozwoju uczynił Karol Wojtyła najpierw jako kardynał i arcybiskup metropolita krakowski...”¹. Z tą Krakowską Uczelnią związał się Karol Wojtyła, będąc najpierw jej studentem, potem profesorem, a następnie Wielkim Kanclerzem. Począwszy od lat czterdziestych ubiegłego wieku, aż do 1989 roku. Był to okres dla Uczelni burzliwy, niemal tragiczny, została bowiem zagrożona w swym istnieniu i działaniu. W tych latach Karol Wojtyła odegrał w jej dziejach niezwykłą rolę. Tę sprawę zamierzamy rozważyć w niniejszym artykule.

Student i profesor

Wydział Teologiczny został stworzony w Akademii Krakowskiej w 1397 roku przez papieża Bonifacego IX na prośbę królów polskich Jadwigi i Władysława Jagiełły. Dzięki tej fundacji Akademia stała się Uniwersytetem, gdyż takie były ówczesne standardy. W roku 1938 Karol Wojtyła rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, studiował polonistykę na Wydziale Filozoficznym. Ukończył pierwszy rok. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił mu dalsze studia polonistycz-

---

¹ Statut PAT, [w:] *Statut Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, opracowanie i komentarz J. Dyduch, Kraków 1992, wstęp.

ne. W październiku 1942 roku podjął studia teologiczne. Były one prowadzone na tajnych kompletach Wydziału Teologicznego UJ. Był również alumnem Wyższego Seminarium Duchowego Archidiecezji Krakowskiej działającego także w konspiracji. Studiując teologię, równocześnie jako robotnik pracował w fabryce Solvay².

Po opuszczeniu Krakowa przez okupantów hitlerowskich Wydział Teologiczny podjął działalność na UJ. Od 1 kwietnia do 31 sierpnia 1945 roku Karol Wojtyła studiował, pełniąc równocześnie obowiązki młodszego asystenta. Tę funkcję pełnił również od 1 listopada do 3 sierpnia 1946 roku. 1 listopada 1946 roku otrzymał święcenia kapłańskie z rąk kard. Adama Stefana Sapiehy, przez którego został posłany na dalsze studia do Rzymu. Studiował tam teologię na Papieskim Uniwersytecie Dominikańskim – *Angelicum* od 26 listopada 1946 roku. 19 czerwca 1948 roku obronił pracę doktorską pod tytułem: „Doctrina de Fide apud S. Joannem de Cruce” (Doktryna wiary według św. Jana od Krzyża). Została nostryfikowana na Wydziale Teologicznym UJ 16 grudnia 1948 roku³.

Z początkiem roku 1951 podejmuje pracę nad rozprawą habilitacyjną, a w trakcie jej przygotowywania prowadzi zajęcia na Wydziale Teologicznym. Tytuł rozprawy habilitacyjnej: „Próba opracowania etyki chrześcijańskiej według systemu Maksza Schelera”. Recenzentami rozprawy byli profesorowie: Stefan Świeżawski z KUL oraz ks. Aleksander Usowicz i ks. Władysław Wicher z UJ. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 3 grudnia 1953 roku na Wydziale Teologicznym UJ. Zakończyło się przyjęciem kolokwium i wystąpieniem do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego o zatwierdzenie tej decyzji Rady Wydziału i nadanie ks. K. Wojtyłe stopnia docenta etyki i teologii moralnej⁴. Procedura ta była zgodna z ówczesnymi przepisami państwowymi.

Był to jednak okres ostrych represji wobec Kościoła katolickiego, a w szczególności wobec nauki katolickiej. Stąd też nigdy, wyłącznie z przyczyn natury ideologicznej, władze UJ nie otrzymały zatwierdzenia decyzji Rady Wydziału. Co więcej, była to ostatnia habilitacja na Wydziale Teologicznym UJ. Wzrastające represje i prześladowania doprowadziły wkrótce, bo już 11 sierpnia 1954 roku do usunięcia Wydziału Teologicznego z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rząd komunistyczny w Warszawie, pod pozorem przeniesienia Wydziału Teologicznego do stolicy usiłował zlikwidować prastary Wydział Teologiczny UJ, który był na Uniwersytecie Krakowskim od początku jego istnienia od 1397 roku, a więc ponad pięć wieków (557 lat). Swoją bezprawną decyzją rząd zadał kulturze i nauce polskiej niespotykany cios, porównywalny z atakiem na naukę polską okupanta hitlerowskiego.

---

² Por. A. Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 2000, s. 69–74.

³ Por. tamże, s. 81–99.

⁴ Por. tamże, s. 107–112.

Pracownicy usuniętego Wydziału Teologicznego, wśród nich dr hab. K. Wojtyła, nigdy się z tym bezprawiem nie pogodzili. Podobnie zresztą wielu innych pracowników UJ⁵.

Haniebny zamiar władz komunistycznych unicestwienia Wydziału Teologicznego UJ nie powiódł się, albowiem rozpoczął on swoją egzystencję poza Uniwersytetem. Pomogła Stolica Apostolska, która stwierdziła, iż Wydział Teologiczny erygowany przez papieża Bonifacego IX, samowolnie usunięty z UJ, istnieje nadal i kontynuuje swoją działalność pod łącznym zwierzchnictwem władzy kościelnej. Powinien w przyszłości swoją działalność prowadzić i być zarządzany wyłącznie według ustawodawstwa kościelnego. Wielkim Kanclerzem tegoż Wydziału Stolica Apostolska mianowała abp. Eugeniusza Baziaka, administratora apostolskiego archidiecezji krakowskiej⁶.

Wydział Teologiczny, funkcjonujący od roku akademickiego 1954/55 poza Uniwersytetem, znalazł pomieszczenie w budynku Wyższego Seminarium Duchowego Archidiecezji Krakowskiej. Zajęcia odbywały się w tymże budynku, jak również w budynkach wyższych seminariów duchownych diecezji katowickiej i diecezji częstochowskiej, gdyż budynki te znajdowały się w Krakowie, a także w innych budynkach kościelnych. Trzeba dodać, że w roku 1925 zostały utworzone w Polsce dwie nowe diecezje: częstochowska i katowicka. Wyższe seminaria duchowne powstały w Krakowie, ze względu na Wydział Teologiczny UJ, by tam mogli kształcić się klerycy z tychże diecezji. Zajęcia odbywały się we wspomnianych wyżej pomieszczeniach, prowadzili je profesorowie usuniętego z UJ Wydziału Teologicznego, wśród nich prof. Karol Wojtyła. Wykładał filozofię, teologię moralną i etykę społeczną. Był profesorem wybitnym, wymagającym i sprawiedliwym. 28 września 1958 roku przyjął sakrę biskupią i został biskupem pomocniczym archidiecezji krakowskiej. W latach następnych: biskup, profesor K. Wojtyła nadal prowadził wykłady na Wydziale Teologicznym. 16 czerwca 1962 roku, po nagłej śmierci abp. Eugeniusza Baziaka 14 czerwca 1962, Wojtyła został wybrany wikariuszem kapitulnym, czyli tymczasowym administratorem archidiecezji krakowskiej. Wielość zadań związana z tym urzędem sprawiła, że przestał prowadzić wykłady na Wydziale Teologicznym. Nie zaprzestał jednak pracy naukowej, nadal wygłaszał referaty, uczestniczył w naukowych sympozjach, pisał artykuły i książki naukowe.

---

⁵ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły o Wydział Teologiczny w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 26(1994), s. 298.

⁶ Dekret Świętej Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich, 16 XII 1959, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, nr 2295(59)4.

Wielki Kanclerz Uczelni

Kilka miesięcy po objęciu urzędu administratora archidiecezji krakowskiej, 8 listopada 1962 roku, bp Karol Wojtyła zwrócił się do Stolicy Apostolskiej, do Kongregacji Wychowania Katolickiego z pytaniem: czy z racji pełnienia urzędu administratora archidiecezji krakowskiej przysługuje mu prawo wykonywania funkcji Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego w Krakowie. Odpowiedź Kongregacji brzmiała, że jako aktualnemu ordynariuszowi archidiecezji krakowskiej przysługuje mu prawo spełniania funkcji Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego⁷.

Wielki Kanclerz, którym jest zazwyczaj biskup miasta, w którym znajduje się uczelnia kościelna, posiada szerokie uprawnienia, może np. udzielać misji kanonicznej do wykładania przedmiotów teologicznych i może ją cofnąć, uczestniczy w ważniejszych nominacjach uczelnianych, reprezentuje Uczelnię wobec Stolicy Apostolskiej i Stolicę Apostolską wobec Uczelni. Statut Uczelni szczegółowo określa uprawnienia Wielkiego Kanclerza.

Tę funkcję spełnia K. Wojtyła od 16 czerwca 1962 roku do 16 października 1978 roku, do czasu wyboru na Stolicę Piotrową; najpierw jako administrator apostolski, a od 30 grudnia 1963 roku jako arcybiskup krakowski, zaś od 28 czerwca 1967 jako kardynał. Był to okres niezwykle trudny dla Wydziału Teologicznego, który usunięty z UJ nadal był prześladowany i dyskryminowany przez władze komunistyczne, za wszelką cenę dążące do jego unicestwienia. Obrońcą znalazł w kard. Karolu Wojtyłę, Wielkim Kanclerzu, który był dla Uczelni człowiekiem opatrnościowym. Bronił on Wydziału przed prześladowaniami, troszczył się także o jego rozwój.

Arcybiskup K. Wojtyła wykorzystywał różne okazje, aby podkreślać znaczenie Wydziału Teologicznego i domagać się przysługujących mu praw. Z okazji 600-lecia utworzenia Akademii Krakowskiej w roku 1364, skierował list: *Do duchowieństwa i wiernych Archidiecezji Krakowskiej*, który polecił odczytać w niedzielę 18 października 1964 roku we wszystkich kościołach archidiecezji⁸. W liście podkreśla zasługi UJ, a w szczególności Wydziału Teologicznego dla nauki i kultury polskiej. Ukazuje także znaczenie Wydziału dla integracji i patriotycznego wychowania duchowieństwa zarówno diecezjalnego, jak i zakonnego oraz szkody, jakie powstały na skutek jego likwidacji i usunięcia z UJ⁹.

W grudniu 1970 roku doszło do tragicznych wydarzeń na Polskim Wybrzeżu, podczas których zginęło wielu robotników, domagających się wolności i chleba. Wydarzenia były dramatyczne, a trwające protesty społeczne sprawiły, że rządzący

⁷ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi powszechnemu*, Kraków 1998, s. 68.

⁸ *Nauczyciel i Pasterz*, zebrał M. Jagosz, t. I, Rzym 1987, s. 115–118 [dalej: NiP].

⁹ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły...*, dz. cyt., s. 299–300.

nie mogli ich pozostawić bez odpowiedzi. Nastąpiła zmiana rządu. Jeden garnitur komunistyczny został zastąpiony nowym, także komunistycznym. Nowi przywódcy polityczni, chcąc uspokoić wzburzone nastroje społeczne, zapowiedzieli reformy, w tym normalizację stosunków między Kościołem a państwem. Nawiązując do tej zapowiedzi, kard. K. Wojtyła wystosował pismo do nowego premiera rządu Piotra Jaroszewicza w sprawie Wydziału Teologicznego w Krakowie. Informuje w nim, że likwidacja Wydziału była bezprawna i krzywdząca: „... dokonana przed 17 laty likwidacja Wydziału Teologicznego UJ w Krakowie jest dotkliwą krzywdą wyrządzoną Kościołowi i społeczeństwu katolickiemu. Należy stwierdzić, że jest to krzywda wyrządzona polskiej historii i kulturze”¹⁰. W zakończeniu zwraca się o naprawienie krzywdy. Naprawienie krzywdy miało polegać na przywróceniu Wydziałowi poprzednich praw, a więc chodziło o jego powrót na Uniwersytet i uznanie przez państwo stopni i tytułów naukowych nadanych po usunięciu z UJ. Deklaracje rządu komunistycznego okazały się iluzoryczne i pozorne, krzywdy nie naprawiono, a Wydział spotkał się z kolejnymi szykanami.

Z tego powodu w następnych latach kard. K. Wojtyła wielokrotnie zwracał się do władz państwowych różnego stopnia w obronie Wydziału Teologicznego¹¹. W roku 1974 przypadła bardzo znamienna rocznica 600-lecia urodzin św. Jadwigi Królowej, wówczas jeszcze niekanonizowanej, fundatorki Wydziału Teologicznego. Tym razem listy skierował do: premiera P. Jaroszewicza, do I sekretarza PZPR Edwarda Gierka, przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego, wicepremiera Józefa Teichmy i przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie Józefa Klasy. Pisał w nich między innymi: „Jakkolwiek to nazwiemy, była to faktyczna likwidacja Wydziału Teologicznego UJ w Krakowie. W ten sposób przestał działać na forum państwowym najstarszy Wydział Teologiczny w Polsce, jeden z najstarszych w Europie. Społeczeństwo polskie przyjęło ten fakt jako cios wymierzony nie tylko w krakowski ośrodek teologiczny, lecz także w historię Polski i jej chrześcijańską kulturę”¹². Przywołane i inne interwencje kard. K. Wojtyły u władz państwowych były zbywane milczeniem albo wykrętnymi odpowiedziami. Wydziałowi Teologicznemu nie przywrócono jego praw. Wydaje się jednak, że interwencje te nie były bezowocne, co więcej, były skuteczne. Owocne – w takim znaczeniu, że były hamulcem dla bezwzględnego tępienia instytucji kościelnych, zajmujących się nauką i wychowaniem, przez reżim komunistyczny. Uchroniły one Wydział Teologiczny od zagłady, pozwoliły mu przetrwać, a nawet rozwijać jego działalność.

---

¹⁰ List do prezesa Rady Ministrów PRL w sprawie Papieskiego Wydziału Teologicznego, 18 VI 1971, NiP, t. I, s. 378–379.

¹¹ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły...*, dz. cyt., s. 301–303.

¹² Wszystkie pisma mają datę 18 II 1974 i znajdują się w Aktach kardynała Karola Wojtyły [dalej: AKKW], EX-1, p. 91, 99, 103, 105, 140, przechowywanych w AKM w Krakowie.

Kardynał K. Wojtyła, broniąc Wydziału Teologicznego, równolegle troszczył się o jego rozwój. Za sprawę priorytetową uznał nadawanie stopni naukowych. Połączony od usunięcia Wydziału Teologicznego z UJ w roku 1954 klerycy kończący podstawowe studia teologiczne na Wydziale Teologicznym nie posiadali stopni magisterskich. Kardynał uruchomił system nadawania tychże stopni, stwarzając możliwość ich zdobywania. Prowadził batalię na trzech frontach: najpierw zwracał się do wykładowców, aby prowadzili seminaria naukowe przygotowujące prace magisterskie, następnie spotykał się z klerykami, wzywając ich do pisania magisteriów (łącznie z sankcjami, jak niedopuszczenie do święceń), wreszcie zwracał się do władz państwowych, aby uznawały zdobyte stopnie magisterskie. Sprawa ta była niezwykle ważna – chodziło tu o nadanie studiom teologicznym odpowiedniej rangi i ich równoważności do studiów wyższych na uczelniach świeckich, które absolwenci zazwyczaj kończyli stopniem magistra. Było to tym bardziej potrzebne, że władze komunistyczne usiłowały w opinii społecznej zepchnąć studia teologiczne do poziomu szkół średnich, używając nieraz nawet pogardliwego określenia „technika teologiczne”¹³.

Kardynał Karol Wojtyła zadbał także o to, aby kapłani, którzy, jak to już wspominaliśmy, kończyli studia w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych bez magisteriów, mogli je zdobyć. W tym celu zorganizował studia przywydziałowe, umożliwiające kapłanom pracującym w duszpasterstwie uzyskanie stopnia magistra. Studia te były zorganizowane na zasadzie studiów zaocznych¹⁴. Kardynałowi zależało także na umożliwieniu zdobywania stopni magisterskich alumnom innych diecezji i seminariów zakonnych. W tym celu wypracował system umów o współpracy naukowej, zawieranych pomiędzy Wydziałem Teologicznym a wyższymi seminariami duchownymi, które zatwierdzała Stolica Apostolska¹⁵. System ten funkcjonuje do dnia dzisiejszego i wydaje wspaniałe owoce.

Kolejnym priorytetem kard. Wojtyły była troska o kadre naukowe, o promocje naukowe, o zdobywanie stopni specjalistycznych i tytułów naukowych. Wzywał do zdobywania licencjatów naukowych, doktoratów i habilitacji. W tym celu bardzo często uczestniczył w obradach Rady Wydziału. Podkreślał, że Wydział ma obiektywne dane, aby nadawać doktoraty i przeprowadzać habilitacje. Troszczył się o tworzenie nowych struktur naukowych, takich jak wydziały, instytuty i specjalizacje. Rozwój Wydziału Teologicznego został potwierdzony przez Stolicę Apostolską przyznaniem mu zaszczytnego tytułu „Papieski” 2 czerwca 1974 roku¹⁶.

---

¹³ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły...*, dz. cyt., s. 106.

¹⁴ List do dziekana Wydziału Teologicznego, 18 IV 1969, AKKW, EX-2, p. 43.

¹⁵ Por. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie 1957–1981*, [w:] *Wyższe Szkolnictwo Kościelne w Polsce*, Kraków 2002, s. 20–22.

¹⁶ Dekret Kongregacji Wychowania Katolickiego, AAS 67(1975), s. 149–150.

Staraniem kard. Wojtyły, na mocy dekretu Stolicy Apostolskiej z dnia 23 XII 1976 roku został utworzony Papieski Wydział Filozoficzny¹⁷. Kardynał troszczył się także o zaplecze materialne, o zbiory biblioteczne, o wydawnictwo. Z jego inspiracji powołano w roku 1969 czasopismo naukowe Wydziału Teologicznego „*Analecta Cracoviensia*”.

Zakończenie

W zakończeniu przywołam słowa papieża Jana Pawła II ze spotkania z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie, podczas I Pielgrzymki do Polski: „Z tego, co powiedziałem wynika, że rzeczywistością jest Papieski Wydział Teologiczny, a prócz tego – jest projekt, który w nim tkwi. Reszta zależy w znacznej mierze od tego, w jaki sposób Uczelnia sama, Kościół Krakowski, jego widzialna Głowa, będą ten projekt rozwijać i realizować”¹⁸. Były to słowa prorocze. Nastąpił dalszy rozwój Krakowskiej Uczelni Teologicznej, w którym także skutecznie uczestniczył Jan Paweł II i żywimy nadzieję, że nadal, już teraz w Domu Ojca, tą Uczelnią się opiekuje.

Cardinal Karol Wojtyła in the Cracow Theological College

Summary

The author of this article presents the input of Karol Wojtyła in the foundation and functioning of the Cracow Theological College. He shows his role as a student and professor of philosophy, moral theology and social ethics. He emphasises his importance especially from 1954, when the Theological Faculty was removed from the Jagiellonian University. The particular merits of Karol Wojtyła as the Great Chancellor of the Theological Faculty (1962–1978) were visible in the care of the survival and functioning of the college, achieving academic titles and developing the teaching staff in the difficult times of the communist regime.

---

¹⁷ AKKW, EX-2, p. 293.

¹⁸ Przemówienie, 9 VI 1979, Jan Paweł II na Ziemi Polskiej, Libreria Editrice Vaticana 1979, s. 238–239.